

**TIBBIYOT OLIY O'QUV YURLARIDA TAHSIL OLUVCHI TALABALARNI
SOG'LIKNI SAQLASH IQTISODIYOTI FANINI O'RGANISH ZARURIYATI**

Mamasolieva Shohista Abdugapparovna

Karimov Abdukhalim Abdurazzakovich

Samarqand Davlat tibbiyot universiteti, O'zbekiston Respublikasi

Sog'liqni saqlash iqtisodiyoti - mavjud bo'gan hamda o'z doirasida resurslardan oqilona foydalanishni, aholi salomatligini yaxshilash va uni muhofaza qilish borasidagi chora-tadbirlarining tashkillashtirishga oid iqtisodiy samaradorligini, shuningdek, sog'liqni saqlashni tashkil etish va boshqarishni o'rganadigan iqtisodiy nazariyaning asosiy qonun-qoidalari bilan uzviy bog'liqlikdagi fandir.

Kalitli so'zlar: talaba, iqtisodiyot, sog'likni saqlash tizimi, ta'lim jarayoni, resurs, iqtisodiy, tahlil, samaradorlik, boshqarish

**НЕОБХОДИМОСТЬ ИЗУЧЕНИЯ ЭКОНОМИКИ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ
ДЛЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ СТУДЕНТОВ С ВЫСШИМ МЕДИЦИНСКИМ
ОБРАЗОВАНИЕМ**

Мамасолиева Шохиста Абдугаппаровна

Каримов Абдухалим Абдураззакович

Самаркандский Государственный медицинский университет, Республика
Узбекистан

mamasolieva.shoxista77@gmail.com

Аннотация. Экономика здравоохранения – основная экономическая теория, изучающая рациональное использование ресурсов, экономическую эффективность организации мероприятий по улучшению и охране здоровья населения, а также организацию и управление здравоохранением, – наука, неразрывно связанная с его законы.

Ключевые слова: студент, экономика, система здравоохранения, образовательный процесс, ресурс, экономика, анализ, эффективность, управление.

**THE NEED TO STUDY HEALTH ECONOMICS FOR STUDENTS WITH
HIGHER MEDICAL EDUCATION**

Mamasolieva Shohista Abdugapparovna

Karimov Abdukhalim Abdurazzakovich

Samarkand State Medical University, The Republic of Uzbekistan

mamasolieva.shoxista77@gmail.com

ANNOTATION.Health care economics is the subject that inextricably linked to the laws of the main economic theory that studies the available resources and the rational use of them, the economic efficiency of organizing measures to improve and protect public health, as well as the organization and management of health care.

Key words: student, economics, healthcare system, educational process, resource, economics, analysis, efficiency, management.

KIRISH.

Insonlarning o'z kasbiy, jumladan tibbiy faoliyat jarayonida Ular orasida yuzaga keladigan tashkiliy hamda iqtisodiy munosabatlarni shakllanishi aynan bugungi kunda tibbiyot oliy o'quv yurtlari talabalarining sog'liqni saqlash iqtisodiyoti fanini nazariy va amaliy bilim ko'nikmalarini o'rganish muhimligini tushinishi va harakat qilishnini talab qiladi, bunda ular cheklangan resurslardan o'tgri va qilona foydalanish yo'llarini izlashi, topishi, shuningdek ularni bir biri bilan taqqoslash ya'ni kutilgan natijani olish uchun qilingan xarajatlarni, olingan daromadni, foyda ko'rish, uning samaradorligini oshirish kabi tushunchalartga ega bo'lishi, bir foydani boshqasiga almashtirish chora-tadbiorlari ko'rib chiqiladi.

Sog'liqni saqlashda iqtisodiy jarayonlar unda mavjud bo'lgan, shuningdek o'z navbatida tizimida cheklangan resurslarni to'gri taqsimlash, foyda olish yoki almashish, xizmat ko'rsatish bilan bevosita bog'liqalmashinuvlar, xarajatlar va olingan natijalarni taqqoslash o'ziga xos xususiyatlarlar bilan aniqlanadi. Bu, birinchidan, iste'molchilar va tibbiy xizmat ko'rsatuvchilar orasida tovarlar yoki xizmatlar to'grisida umuman yoki to'liq ma'lumot ega emasligida namoyon bo'ladi. Kuzatuvlar hamda olib borilgan so'rovnomalar natijasiga ko'ra, sotuvchi Tovar yoki tibbiy xizmat va u bilan bevosita bog'liq farmatsevtika mahsulotlari haqida xaridorga qaraganda ko'proq biladi. Iste'molchining o'z salomatligiga oid davolash usulini to'g'ri oqilona tanlashi uchun nojo'ya ta'sirlarning paydo bo'lishi va arzon narx to'grida shifokorning bilimi va tajribasi muhim ahamiyatga egadir. Yillar mobaynida bemorda bunday tovar va xizmatlar, ularni qo'llanilishi hamda iste'mol qilinishi haqida ma'lomoti ham tajribasi ham deyarli yo'qligi kuzatilgan. Davolashning samaradorligini esa faqat ma'lum vaqt o'tgandan so'ng, uning o'zida davolashning ta'siridan keyin olingan natijaga qarab baholash mumkin. Shunday qilib, shifokor iste'molchi manfaatlarini kuzatib, uning bu boradagi zaruriyati va ehtiyojlari bilan qiziqishi o'rganib boradi va o'z navbatda dastlab tibbiy xizmatlar va tovarlarga bo'lgan har bir shaxsni, so'ngra kelajakda bozor talabini shakllantiradi [3].

Bugungi kungacha muntazam ravishda kuzatilgan iqtisodiy hamda tashkiliy munosabatlarni rivojlanishi, ularning o'zaro bogliqligi iste'molchi va xizmat ko'rsatuvchilar o'rtasidagi kasbiy tibbiy faoliyatni yuzaga kelish jarayoni bilan chambarchas bog'liqdir. Bu esa tibbiyot oily oquv yurtlarida tahsil oluvchi talabalarni sog'liqni saqlash iqtisodiyoti, sog'liqni saqlashni moliyashtirish asosli marketing va menejment fanlarini yanada chuqurroq, mukammalroq o'rganishi, ularni aynan mavjud bo'lgan hamda cheklangan resurslarni to'g'ri taqsimlashda, ulardan foydalanishda, zaruriyat tug'ilganda resurslarni o'rni bosuvchi alternativlarni tanlay olishda, qulaylik yaratishda, arzon hamda hamyonbop qulay narxlarda tavsiya etishda, shu bilan birgalikda sifatni ta'minlash, kutilgan natijalarni baholashda, raqobatda etakchi orinlarni egalashda, bir tovarni boshqasiga almashtirish kabilarda tushuncha hozil bo'lishida zarurdir. sog'liqni saqlash¹

Iste'molchilar va xaridorlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar oqibatida bunday vaziyatda manfaatlar to'qnashuvi bo'lishi mumkin. Agar tibbiy xizmat ko'rsatuvchi xodim - shifokor xizmat ko'rsatish hajmi yoki narxi bilan bevosita bog'liq bo'lgan ish haqining oshishidan manfaatdor bo'lsa, diagnostika muolajalari, dori-darmonlar va tibbiyot muassasalarga bo'lgan yuklamani to'g'ridan to'g'ri oshirishi mumkin. Kelajakda bunday holatlarni oldini olish hamda ularni bartaraf etish uchun tibbiyot sohasida tahsil oluvchi talaba o'z navbatida avvalo iqtisodiy nazariya faninig mohiyati, uning tutgan o'rni va tamoyillari, iqtisodiyot qonuniyatlari va modellarini, bozorni, shuningdek, sog'liqni saqlash sohasidagi qo'llaniladigan iqtisodiy ko'rsatkichlarni hisoblash usullari, rejalashtirish qonuniyatlari kabi tibbiyot tashkilotlarining tashqi va ichki muhitini tahlil qilish uchun, jarayonlarni to'g'ri tashkillashtirish uchun ham o'rganishi va ulardan foydalanishi kerak. Bo'lajak shifokor bilimlarni egallash va tarmoq iqtisodiyoti sohasidagi asosiy tushunchalar, kategoriyalar, qonuniyatlarni qo'llash qobiliyatini egallab, kasbiy tibbiy faoliyat jarayonida yuzaga keladigan tashkiliy, iqtisodiy va ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarni adekvat baholash va samarali amalga oshirishni o'rganadi.

Sog'liqni saqlashda cheklangan resurslarni taqsimlash va ayirboshlash xususiyatlarini o'rganish, tibbiy xizmatlar va tovarlar ishlab chiqaruvchisi monopoliyasining mavjudligi, yangi ishlab chiqaruvchilarning sanoatga kirishi qiyinligi, ta'minlashdan tashqi ta'sirlarning ta'siri. Tibbiy xizmat ko'rsatish sohasida talabalar o'rtasida iqtisodiy fikrlash madaniyatini shakllantirishga e'tibor qaratish lozim, bu esa sohalarda ushbu muammolarning echimini izlashga hissa qo'shadi.

Qayta taqsimlash va ayirboshlashning iqtisodiy munosabatlarining asosiy xususiyatlaridan biri bu davolanishga sarflanadigan xarajatlar xavfidir. Hozirgi vaqtda sog'liqni saqlash tibbiy sug'urtani tashkillashtirishni loyiha jarayonlarini mavjudligi bilan tavsiflanadi. Sug'urta jamg'armasi davolanishni xizmatlar iste'molchilari tomonidan kiritilgan mablag'lar hisobidan to'laydi. Mukofotlar davolanishning ayrim turlari uchun talab qilinishi mumkin bo'lgan xarajatlardan sezilarli darajada kamroq, shuning uchun qimmat davolanish xavfi ko'proq

¹ <https://uzpharmagency.uz/index.php/?oz/news/solini-salash-soasini-molijalashtirish-tizimi-islo-ilinadi-prezident-arori-lojjiasi>

bemorlarga tarqalishi mumkin. Natijada, sug'urta polisini olish qiymati talab qilinadigan qimmat tibbiy xizmatlarning narxidan past bo'lib, bu sug'urtani davolanish uchun juda katta mablag' sarflashga majbur bo'lganlar uchun jozibador qiladi. Sog'liqni saqlash sohasida sug'urta xizmatlari bozorini kelajakda mamalakatimizda qollanilishin mukammal ravishda joriy etish uchun ham o'rganayotgan talabalar tibbiy sug'urta iuning turlari, shakllantirish tamoyillarini o'rganashi lozimdir.

Talab noaniqligini kamaytirishga, monopoliyaga barham berishga, taqsimlash va ayirboshlashda iste'molchilar va etkazib beruvchilarning manfaatlari o'rtasidagi tafovutga ta'sir qiluvchi sug'urta tibbiyotining bir xil darajada muhim xususiyati ijtimoiy adolat tamoyilidir. Qoidaga ko'ra, aholining kam ta'minlangan qatlamlarini salomatligi boy odamlarga qaraganda salomatlik ko'rsatkichlariga nisbatan pastroqdir. Shu sababli, turli daromad darajasiga ega bo'lgan aholi tomonidan tibbiy va sug'urta xizmatlari tashkil qilishda ekvivalent to'lov ijtimoiy nuqtai nazaridan adolatli bo'lib hisoblanmaydi. Ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar, zamonaviy jamiyat har bir inson uchun minimal tibbiy xizmatlarni taqdim etishga majburdir. Tibbiyot fakulteti talabalari o'rtasida ijtimoiy adolat g'oyalarini tarbiyalash ularning kasbiy faoliyati davomida sog'liqni saqlashda bozor mexanizmlarining iqtisodiy munosabatlarga tarqalishini cheklash imkonini beradi. Tarmoqni tashkil etish va moliyalashtirishda davlat ishtirokining shakllari, usullari va usullarini o'rganish bevosita muhim rol o'ynaydi.

Sog'liqni saqlashning iqtisodiy xususiyati talabalarning fanni o'rganish jarayonida tanishadigan moliyalashtirish manbalari: xizmatlar uchun to'g'ridan-to'g'ri to'lovlar, fuqarolar va ish beruvchilardan badallar (ixtiyoriy tibbiy sug'urta), davlat tomonidan moliyalashtirish (majburiy tibbiy sug'urta), byudjetni moliyalashtirish tizimi (soliq solish hisobiga). Sohada resurslarni taqsimlash tabiati va mexanizmlarini o'rganish, sug'urtalovchilar va davlat organlari tomonidan yetkazib beruvchilardan tibbiy mahsulotlar xarid qilish bo'lajak shifokorlarga tibbiy-iqtisodiy muammolarni samarali hal etish imkonini beradi, jamiyatning moddiy farovonligini yuksaltirishga xizmat qiladi.

Jamiyatning moddiy farovonligi oshgani sayin, tibbiy xizmat ko'rsatish jarayonida ham resurslardan foydalanish kuchayadi. 2021-yilda sog'liqni saqlashga davlat xarajatlari 21 047,8 milliard so'm miqdorida nazarda tutilgan bo'lib, ularning Davlat byudjeti xarajatlardagi ulushi 12,7 foizni tashkil etdi.² 2023- yilning yanvar-fevral oylari yakuniga ko'ra ko'rsatilgan bozor xizmatlari tarkibida eng katta ulushni moliyaviy xizmatlar 24,2 % tashkil etdi. Shu bilan birga, yuqori ko'rsatkichlar transport xizmatlari (24,1 %), savdo xizmatlari (23,5 %), aloqa va

² Объем расходов на здравоохранение. На базе сайта: <https://themag.uz/post/rashody-gosudarstvennogo-bjudzhetna-v-sfere-zdravoohraneniya>

axborotlashtirish (6,4 %), shuningdek, ta'lim sohasidagi xizmatlar (3,6 %) hissasiga to'g'ri kelmoqda.³

Tibbiy xizmat ko'rsatish jarayonida xarajatlarning oshishi, insonlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari davolash-profilaktika jarayonining texnologiyasi, tibbiy yordam ko'rsatish usullari, moddiy resurslar va moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish va iqtisodiy qonunlar qo'llash bilan belgilanadi. Ularning tahlili turli tashkiliy-huquqiy shakllarga ega bo'lgan tibbiyot muassasalarining xo'jalik faoliyatining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash imkonini beradi.

Shunday qilib **xulosa** qilib aytganda, tibbiyot oliy o'quv yurtlari talabalarining tarmoq iqtisodiyoti qonuniyatlarini, xo'jalik faoliyatining shakllari, usullari va natijalari, xususiyatlari, tibbiyot sohasidagi tashkil etish, boshqarish va rivojlanishi haqidagi iqtisodiy bilimlar majmuasini o'rganishlari ularga imkon beradi. tibbiy va iqtisodiy muammolarni mustaqil tahlil qilish va muayyan tibbiy tashkilot darajasida samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish.

Adabiyotlar

1. Аскарлова Н., Мамасолиева Ш., Гаррарова Г. Клиническая характеристика психоневрологического состояния часто болеющих детей дошкольного возраста //Общество и инновации. – 2020. – Т. 1. – №. 2/S. – С. 378-385.
2. .
3. Мадаханов А. С., Мамасолиева Ш. А. Инновационные подходы к использованию рекреационных ресурсов в малых городах //Сучасні детермінанти розвитку бізнес-процесів в Україні. – Київський національний університет технологій та дизайну, 2019.
4. Мамасолиева С.А., Каримов А.А. НАУЧНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО МЕХАНИЗМА МЕДИЦИНСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ //Восточный ренессанс: инновационные, образовательные, естественные и социальные науки. – 2022. – Т. 2. – №. 3. – С. 484-490
5. Мамасолиева Ш. АҲОЛИГА КЎРСАТИЛАЁТГАН ТИББИЙ ХИЗМАТЛАРНИНГ ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМИ ТАШКИЛИЙ ЖИҲАТЛАРИ //Involta Scientific Journal. – 2022. – Т. 1. – №. 4. – С. 419-428.
- 6.
7. Мамасолиева Ш., Хегай Р. О. ПОВЫШЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ И ОРГАНИЗАЦИОННОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ СФЕРОЙ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ //Involta Scientific Journal. – 2023. – Т. 2. – №. 3. – С. 37-43.

³ <https://stat.uz/uz/matbuot-markazi/qo-mita-yangiliklar/37159-jami-ko-rsatilgan-bozor-xizmatlari-hajmida-qaysi-turdagi-xizmatlar-ustunlik-qiladi>

8. Mamasolieva S. A., Karimov A. A. SCIENTIFIC ASPECTS OF FORMATION OF THE SOCIO-ECONOMIC MECHANISM OF MEDICAL SERVICES //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – Т. 2. – №. 3. – С. 484-490.
9. Сельма Нама. ОРГАНИЗАЦИЯ И МЕХАНИЗМ УПРАВЛЕНИЯ УЧРЕЖДЕНИЙ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ // Инновации и инвестиции. 2021. №8. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-i-mehanizm-upravleniya-uchrezhdeniy-zdravoohraneniya> (дата обращения: 01.04.2023)